

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1667

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1667
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
13 maart 2019

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN HUGUES DE LIONNE [ST.GERMAIN-EN-LAYE]
6 JANUARI 1667
6595

Antwoord op Lionnes brief van 17 december 1666 (6593).

Samenvatting: Huygens uit zijn dankbaarheid voor het geschenk dat hij voor zijn verblijf aan het Franse hof van Lodewijk XIV zal ontvangen. Hij vraagt Lionne om zijn dank aan de koning over te brengen. In het postscriptum wijst hij de mogelijkheid van een kanunnikdij in de Republiek voor Du Mont van de hand; veeleer is het aan de Franse koning om daarvoor te zorgen.

Huygens zond Lionne met de onderhavige brief nog een Latijnse brief mee van dezelfde dag (6595A). Over een direct antwoord van Lionne is niets bekend. Op 7 juni 1667 schreef Lionne aan Huygens over geheel andere zaken (zie Huygens' antwoord van 18 juni 1667 [Worp 6, nr. 6606, pp. 209-210]).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 1-3, ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 6, nr. 1569, pp. 97-98: volledig.

— Worp 6, nr. 6595, p. 205: onvolledig (<Après ce long ... je vous persecute>), rest samengevat.

— Decobert 1994, p. 108: fragment (<Monsieur Dumont semble ... la faveur du Roy.>).

Namen: Jean-Baptiste Colbert; Henri Dumont; Christiaan Huygens; Hugues de Lionne; Lodewijk XIV; Pierre de Nyert; Gabriël de Rochechouart.

Plaatsen: Den Haag; Frankrijk; St.Germain-en-Laye.

Transcriptie

A Monsieur de Lionne.

6 Janvier 1667.

Après ce long séjour, que j'ay esté obligé de faire en vostre cour, je pense pouvoir assurer qu'il n'en sortit jamais ministre estranger plus satisfait que moy. Le souvenir de ce merveilleux excès de bonté et de clémence, dont il avoit pleu au Roy de m'accueillir, me servoit d'un si doux entretien, qu'autant d'audiences que Sa Majesté m'avoit accordées, autant me sembloit-il en avoir receu de présens, et les personnes sensées, qui m'en entendoient raisonner ainsi, et en partie en avoyent esté tesmoins, en demeuroyent très-contens avec moy. Mais il est vray, Monsieur, que d'autres, c'est à dire la pluspart du monde, qui est la plus sensuelle, *nec nisi quod videt credit*, ne me trouvant garni de ceste sorte de tesmoignage extérieur, qu'ils disoyent, que ceux qui ont eu l'honneur de négotier en cour de France ont accoustumé d'en rapporter, avoyent de la peine à déférer ce que je croyois estre deu à la vérité de mes prônes. Maintenant que par la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'escire de St.Germain, vous me tesmoignez, Monsieur, comme ceste mesme bonté du Roy, daignant me talonner tousjours en quelque partie du monde que je me trouve, semble aussi avoir inspiré à Sa Majesté la gracieuse pensée de ne me laisser non plus que d'autres en faute de preuves effectives de sa faveur royale contre les reproches des médisans, comme mon fils me mande en avoir desja receu la belle et véritable marque par les mains de Monsieur de Colbert, je vous supplie de considérer, après avoir tant découvert | 2 | de mes foiblesses dans les importunités que j'ay esté obligé de vous donner, si je suis homme à pouvoir faire connoistre à Sa Majesté le ressentiment que j'ay de grand comble de ses bienfaits. Espluchez-moy, de grace, mon cher Monsieur, et vous vous trouverez si convaincu de mon incapacité au subject d'une si belle matière, qu'assurément, si je vous ay jamais connu, vous aurez pitié de moy encor ceste fois, en suppliant Sa Majesté d'avoir agréable ce que vous prendrez la peine de luy en dire de ma part, qui n'en sçauerois ouvrir la bouche que très-mal, et dans la confusion où je suis, d'un stile encor plus impertinent que celui, dont vous voyez que je vous persecute. Si j'ose conclurre en disant que je me promesse infailliblement cest office de vostre bonté, ne vous en prenez, s'il vous plaist, qu'à elle-mesme, après m'avoir tant donné subject de m'en tenir très-assuré. J'espère que vous le voudrez estre aussi de mon costé de ma dévotion très-constante à vous tesmoigner

toute ma vie à combien d'honneur je repute le précieux gage de vostre amitié et avec combien de vérité je me dis, etc.

| 3 | Je ne sçay, Monsieur, ce que je pourroy faire espérer au Sieur Du Mont de nos chanoisnies hérétiques. Ce qui en depend de la disposition de l'Etat, se trouve appliqué, ce me semble, à la subvention des pauvres. Je veux bien m'en informer plus exactement, mais, comme il y a longtemps que ce bon ami m'a tesmoigné le désir qu'il a de s'establir en sa patrie par quelque moyen de ceste nature-là, souffrez, s'il vous plaist, que je vous advertisse que, s'il en estoit venu à bout, vous auriez de la peine à le retenir en France, dont je serois aussi marri, [et] que je sçay et pense sçavoir avec un peu d'intelligence, que son beau talent est digne de la faveur du Roy, à laquelle je luy ay tousjours conseillé de s'attendre, en ménageant avec modestie la grace qu'il en avoit obtenu de se veoir préféré à tant d'autres corrivaux. Je me souvient, Monsieur, que durant cest compétence Monsieur le Duc de Mortemar et Monsieur de Nielle m'avisèrent que je me gardasse de le recommander, parce que le Roy avoit de l'aversion pour ces sortes d'intercessions, et les tenoit suspectes. C'est ce que je trouvoy très-beau et très-juste, mais à par moy je ne laissois pas de me tenir bien asseuré, voyant la merveilleuse connoissance qu'avoit Sa Majesté de tout le plus fin de l'art, que nostre Du Mont ne pourroit jamais manquer de réuscir en sa prétension. Et c'est en suite maintenant, Monsieur, que je croirois m'estre permis de le recommander à la bonté du Roy, en cas de quelque bénéfice plus Catholique que nous ne luy sçaurions donner et qui l'attacha plus fortement au service du Roy. Mais où vous estes et tant d'amis plus considérables et plus intelligens que moy, ce seroit chose aussi superflue qu'impertinente à moy de m'en oser mesler.

Vertaling

Aan de heer Lionne.

6 januari 1667

Na dat lange, verplichte verblijf aan uw hof meen ik u te kunnen verzekeren dat geen buitenlandse vertegenwoordiger ooit met meer voldoening is vertrokken dan ik. De herinnering aan die overmaat aan goedheid en welwillendheid waarmee de ¹koning mij heeft willen ontvangen was mij zodanig aangenaam dat elke audiëntie die Zijne Majesteit mij gunde mij een geschenk leek te zijn, en de lieden met verstand die mij zo hoorden redeneren en er deels ook getuige van waren geweest, waren, met mij, daarover zeer tevreden. Maar het is waar, mijnheer, dat anderen, dat wil zeggen, het grootste, meer zinnelijk ingestelde deel van de mensen, ²zij die niet geloven wat ze niet zien,³ aangezien zij mij niet gesierd zagen met de uiterlijke kentekenen die naar hun zeggen degenen die aan het Franse hof hebben onderhandeld gewoon zijn daarvan mee terug te brengen, moeite hadden te aanvaarden wat naar mijn mening te danken is aan de waarheid van mijn lovende woorden. Nu uit de ²brief die u mij uit Saint-Germain hebt willen schrijven blijkt, mijnheer, hoe deze zelfde koninklijke goedheid, die zich verwaardigt mij te achtervolgen waar ook ter wereld, Zijne Majesteit schijnt te hebben geïnspireerd tot de genadige gedachte mij evenmin als anderen verstoken te laten blijven van duidelijke bewijzen van zijn koninklijke gunst ten overstaan van de verwijten van de kwaadsprekers, terwijl mijn ³zoon mij meldt dat hij reeds een waar blijf ervan heeft ontvangen uit de handen van de heer [Jean-Baptist] Colbert, vraag ik u erover na te denken, na zo duidelijk mijn zwakheden te hebben laten zien door u zo te hebben moeten lastigvallen, of ik de persoon zou kunnen zijn om Zijne Majesteit [zelf] mijn gevoelens over zijn grote weldaden te kunnen laten blijken. Ontleedt mij, mijnheer, en u zult mij zo met overtuiging voor deze schone daad tekort vinden schieten dat u, als ik u ooit heb gekend, dit keer nog eens medelijden met mij zult hebben en Zijne Majesteit wilt vragen tevreden te zijn met wat u hem zegt uit naam van mij, die de mond slechts gebrekkig weet te openen en, in de verwarring waarin ik verkeer, in een stijl die nog ongepast is dan

1. Lodewijk XIV.

2. Lionne aan Huygens, 17 december 1666 (6595).

3. Christiaan Huygens.

die waarmee ik u achtervolg, zoals u ziet. Als ik mag afsluiten met mijzelf rotsvast deze gunst van uw goedheid toe te wensen, dan moet u dat alstublieft aan die goedheid zelf toeschrijven, die mij zo dikwijls aanleiding heeft gegeven daarop te vertrouwen. Ik hoop dat u ook wilt vertrouwen op mijn blijvende toewijding om u mijn gehele leven te betuigen hoeveel waarde ik hecht aan het kostbare geschenk van uw vriendschap en met hoeveel waarheid ik mij noem, enz.

Ik weet niet, mijnheer, wat ik de heer [Henri] Du Mont zou kunnen laten verwachten van onze ketterse kanunnikdijen. Wat daarvan afhangt van beslissingen van de staat is, voorzover ik weet, ingezet ter ondersteuning van de armen. Ik wil er wel nader naar informeren, maar, aangezien het al lang geleden is dat deze goede ⁴vriend de wens uitte om zich weer in zijn vaderland te vestigen op een manier zoals aangeduid, moet u alstublieft toestaan dat ik u waarschuw dat u, als hij aan het einde van zijn mogelijkheden is gekomen, moeite zult hebben om hem in Frankrijk vast te houden, wat mij ook zou spijten, omdat ik weet en meen te weten met een beetje verstand dat zijn capaciteiten de gunst van de koning waard zijn, op wie ik hem altijd heb aanbevolen te vertrouwen, met tactvol gebruik van de gunst die hij heeft genoten door te zijn voorgetrokken boven rivalen. Ik herinner mij, mijnheer, dat gedurende de uitverkiezing mijnheer de ⁵hertog van Mortemar, en de heer [Pierre] de Nyert mij hebben afgeraden hem aan te bevelen, vanwege de afkeer van de koning van deze vormen van tussenkomst, die hij voor verdacht hield. Ik heb dat altijd mooi en terecht gevonden, maar voor mijzelf heb ik er nooit aan getwijfeld dat, gezien de wonderbaarlijke kennis die Zijne Majesteit had van het fijnste van de kunst, onze Du Mont niet zou falen in het verwezenlijken van zijn doel. En daarom is het nu, mijnheer, dat ik geloof hem te mogen aanbevelen in de goedheid van de koning, in het geval van een ⁶prebende die katholieker is dan wij hem kunnen verschaffen en die hem sterker aan des konings dienst zal binden. Maar tegenover u en al uw vrienden die veel belangrijker en verstandiger zijn dan ik, zou het een even overbodige als vrijpostige zaak zijn mij erin te mengen.

4. Henri du Mont.

5. Gabriël Rochechouart.

6. Dumont verkreeg inderdaad vrij kort daarop, op 6 april 1667, een prebende van de abdij Silly in het diocees Sées. Later, in 1676, tijdens de Franse bezetting van Maastricht, zou hij nog een kanunnikdij van de Sint-Servaaskerk verwerven. Zie Decobert 1994.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN HUGUES DE LIONNE [SAINT-GERAMIN-EN-LAYE]
6 JANUARI 1667
6595A

Samenvatting: Huygens vraagt Lionne om naar eigen oordeel met zijn Franse brief van dezelfde datum om te gaan. Christiaan Huygens zal zijn [Huygens'] dank overbrengen.

Verzonden samen met de Franse brief aan Lionne van 6 januari 1667 (**6595**).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 501, fol. 612v: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 501, fol. 176v: afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Namen: Christiaan Huygens; Hugues de Lionne; Lodewijk XIV.

Glossarium: cantiuacula (liedje).

Transcriptie

Leænæ meo.

¹6 Jan. 1667.

Si quid minus hic appositè ²dixi, et quod interesse meâ credas Regi optimo maximoque non exhiberi, tui arbitrii facio, ut quod dictum est, sit non dictum. Si toleranda protuli, patior equidem et cupio hoc epistolio sic utaris, ut meis tam innumeris ineptis uti soles, quoties me meâ mentis interpretem potius quam te ipsum adhibere voluisti pro tuâ sapientiâ. Quod hic verò te partes meas agere obtester apud Principem, cui dignas ego gratias referre non magis valeo quam stipes, quam id seriò à te petam, vel hinc vide, quod ne quidem, optime amicorum, meis verbis testari aggrediar, quantum humanitatis tuæ me debere intelligam. Quæro Rhetorem, cui satis suppetat et audaciæ et facundiæ, ut hoc me officio subleuet, non nunc demum, sed hoc beneficio nunc tamen quam arctissimè, suavissimo Leænæ meo, et nodo nonsolubili obstrictum. Quanti verò non illud est, quod ex animo te gaudere testaris ob eventum rei, non alio nomine ad te spectantis quam quod mihi gratam et acceptam censes!, et, si ad cantiuaculam redire licet, quod utrimque tacti sumus, *vous de plaisir et moy d'aise?* Explicabit ista Rhetor meus, ³μετὰ πολλῆς φαντασίας, si quidem fieri potest, ut quis tanto muneri par et idoneus reperiatur, quando hic Tulliorum dura annona est. Vale, meum decus, et molestiam quâ te obruo, boni consule.

Vertaling

Aan mijn [Hugues de] Lionne/Leeuwin.

6 januari 1667.

Als ik iets minder treffend heb ⁴gezegd, en zaken die naar uw mening in mijn belang beter niet aan de allermachtigste ⁵koning worden overgebracht, laat ik het aan uw oordeel over om niet te zeggen wat gezegd is. Als ik iets draaglijks naar voren heb gebracht, vind ik het zeker goed en vraag u dat u zich van mijn brief bedient zoals u dat gewoon bent te doen met mijn talloze onnutheden, telkens wanneer u uit uw wijsheid wilde dat ikzelf vertolker van mijn gedachten was liever dan dat u dat op u zou nemen. Dat ik u werkelijk vraag mijn zegsman te zijn bij de vorst, die ik niet beter dank kan zeggen dan een of andere lummel, en hoe dringend ik u dat vraag, ziet u wel hieruit dat ik u niet eens, beste van mijn vrienden, in mijn eigen woorden ga verklaren hoezeer ik vanwege uw vriendelijkheid bij u in de schuld sta. Ik vraag mijn ⁶zegsman, die voldoende

1. KA XLV: datum aan het einde van de brief.

2. KA XLV: <dixi> ontbreekt.

3. Handelingen 25, 23: 'Τῆ οὐ ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας ...'

4. Huygens aan Lionne, 6 januari 1667 (**6595A**).

5. Lodewijk XIV.

6. Christiaan Huygens.

voorhanden heeft wat betreft durf en welsprekendheid, dat hij mij van deze dienst ontslaat, niet voor het eerst, maar wel voor deze weldaad het allerdringendst, nu ik aan de allervriendelijkste Lionne gebonden ben door een onontwarbare knoop. Wat is het immers niet waard dat u gemeend kan zeggen u te verheugen over de afloop van een zaak die u niet meer aangaat dan u waarde hecht aan mijn dankbaarheid, en, als ik naar het liedje mag terugkeren, omdat dat ons beiden heeft geraakt, ⁷u met plezier, en mij met tevredenheid? Dit zal mijn zegsman u uitleggen, ⁷met pracht en praal, in zoverre het mogelijk is dat er iemand wordt gevonden die voor een zodanige opdracht geschikt en waardig is, want de oogst aan Cicero's is hier schaars. Gegroet, mijn sieraad, en neem mij de last die ik u bezorg niet kwalijk.

7. Handelingen 25, 23: 'Toen dan de volgende dag Agrippa en Bernice gekomen waren *met pracht en praal*, ...'

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN JACQUES-PINETON DE CHAMBRUN [ORANGE]
27 JANUARI 1667
6598

Antwoord op een verloren gegane brief van Chambrun van 5 januari 1667.

Samenvatting: Huygens schrijft Chambrun over staatszaken. In een postscriptum laat hij Chambrun aan Béanger meedelen dat hij een brief van mevrouw Gessan heeft ontvangen.

Over een antwoord van Chambrun is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 23-24: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgave: Jonckbloet 1882, nr. 53, p. 43: postscriptum.

— Worp 6, nr. 6598, p. 206: samenvatting.

Namen: Pierre de Béranger (heer van Beaufain; 1620c-1671); Gédéon de Bergier, heer van Alençon; Laurens Buysero; Mme de Gessan; Jean Sauzin; Claude de Vincens, heer van Causans (1610c-1678); Alençon; Vauroze; Julien.

Plaatsen: Orange; Vaucluse.

Titels: *Relation* (Chambrun 1666).

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur de Chambrun.

À La Haye, ce 27e Janvier 1667.

Monsieur,

Tant que Monsieur Sauzin est icy, je prétens que personne à Orange ne présume d'entrer en compte avec moy sur le commerce des lettres. Il a eu la bonté de se charger parfois de mes recommandations à tout ce qui j'ay laissé par delà d'amis qui daignent se souvenir de moy. Si vous souffrez que je vous tienne du nombre, prenez, je vous prie, vostre part dans l'assignation, et ne cessez jamais de croire que tant que je seray, je seray tousjours tel en vostre endroict que vous m'avez veu partir.

Pour les affaires que vous prenez la peine de me recommander, ledit Sieur Sauzin vous aura bien informé, que nous attendons les occasions pour y effectuer quelque chose de bon; et je serois marry de le veoir sortir d'icy, sans qu'il emportast quelques résolutions, qui vous donnassent par delà de la satisfaction de mon entremise, à laquelle ceux, à qui je l'ay promise, ont raison de s'attendre. S'il n'eust tenu qu'à moy, il y a longtemps que vous l'auriez revu, mais Monsieur Busero l'a tenu si occupé en nos archives, et il y a travaillé avec tant de diligence, qu'enfin, s'il estoit utile à Orange, on a jugé qu'il estoit nécessaire icy bien loing, cependant de ces emploiz imaginaires que j'ay veu causer de si ridicules ombrages parmi vous autres, comme si le mystère estoit de bouleverser tous les ordres de l'estat par son moyen, donc je vous le déclare aussi peu coupable que moy-mesme.

Je travaille donc tant que je puis à vous le renvoyer au plustost et espère d'en venir à bout, sachant bien qu'à Orange on en a grand besoin, et qu'il n'est pas raisonnable de le tenir plus longtemps hors de chez luy. Il ne manquera pas aussi de vous porter des exemplaires de vostre relation, où vous trouverez quelques fautes de l'imprimeur, quelque attention qu'on ayt apportée à les corriger. Il n'y a surtout un nombre d'insupportables dans mon dernière poème de Vaucluse, qui m'a fait enragier.

Je viens d'essuyer un furieux rheume, qui, estant passé, des tournemens de teste m'ont saisi. On en attribue la cause entre autres au grand froid qu'il fait. Ces incommoditez et des voyages que j'ay esté obligé de faire

1. Naam geadresseerde autograaf.

sur l'arrière-saison, me doibvent mesmes tenir lieu d'excuse envers de ces amis, qui | 24 | croiront avoir sujet de ce plaindre de mon silence, comme sont Messieurs de Cosans, de Beaufain, d'Alençon, Vauroze, Julien et d'autres. Quand vous les rencontrerez, je vous supplie de les bien assurer de ma parfaite inclination à leur rendre tout service de mon pouvoir, et que je leur en ferois veoir les effets où je seray trouvé capable de procurer le bien de leurs interests. J'en dis de bon cœur autant au lecteur bénévole, de qui je suis sans réserve,

Monsieur,

très-humble et très-acquis serviteur
[etc.]

Vous m'obligerez d'avertir Monsieur de Beaufain, que j'ay receu un compliment de Monfleuri, escrit de la main de Madame de Gessan, auquel il ne sera point fait de respondre, si ce n'est qu'il prenne la peine de m'y assister, comme je l'en supplie, incapable qu'il me connoist d'aller du pair avec tant d'éloquence et de civilité. Vostre dernière estoit du 5e courrant.

Vertaling

Aan de heer Chambrun.

Den Haag, 27 januari 1667.

Mijnheer,

Zolang de heer [Jean] Sauzin hier is, ga ik ervan uit dat niemand in Orange erover denkt om met mij een briefwisseling te willen beginnen. Hij heeft de goedheid gehad zich soms met mijn aanbevelingen te belasten jegens alle vrienden aldaar die zich verwaardigen zich mij nog te herinneren. Als u toestaat dat ik u onder hen reken, aanvaard dan, alstublieft, uw aandeel in de toewijzing, en blijf geloven dat ik u altijd zo toegedaan zal zijn als toen u mij zag vertrekken.

Wat betreft de zaken die u onder mijn aandacht brengt: de heer [Jean] Sauzin heeft u goed ingelicht, dat wij gelegenheden afwachten om iets goeds tot stand te brengen, en ik zou hem niet van hier willen laten vertrekken zonder enkele besluiten die u aldaar de tevredenheid over van mijn tussenkomst zouden laten blijken, waarnaar zij aan wie ik die heb beloofd met reden mogen uitzien. Als het slechts van mij afhing, had u hem allang teruggezien, maar de heer [Laurens] Buysero heeft hem zo lang in onze archieven beziggehouden en ²hij heeft er zo ijverig in gewerkt dat men meende dat hij, als hij in Orange nuttig zou zijn, hier nog veel nuttiger was, zij het in die denkbeeldige zaken die ik bij u zo'n belachelijke achterdocht heb zien veroorzaken, alsof het geheim eruit bestond door middel van hem alle regels van de staat omver te werpen, waaraan ik hem even weinig schuldig verklaar als mijzelf.

Ik werk er dus zoveel als ik kan aan om hem zo snel mogelijk bij u terug te bezorgen en hoop daarin spoedig te slagen, in de wetenschap dat Orange dat dringend nodig heeft en dat het niet redelijk is hem nog langer van huis weg te houden. Hij zal u ook zeker exemplaren van uw ³verslag bezorgen, waarin u enkele drukfouten zult aantreffen, hoeveel aandacht men ook heeft besteed aan de correctie ervan. Er zijn er met name ⁴verschillende onvergeeflijke in mijn laatste gedicht over de Vaucluse, die mij woedend hebben gemaakt.

Ik heb zojuist een afschuwelijke aanval van reumatiek gehad; toen die weg was hebben hoofdpijnen mij in hun greep genomen. Men schrijft dat onder meer toe aan de grote koude die hier heerst. Dergelijke vervelende

2. Sauzin?

3. Chambrun, *Relation de ce qui s'est passé au rétablissement d'Orange* (Orange: Eduard Raban, 1666).

4. Het laatste woord van regel 15 luidt bij Huygens 'insontibus' (onschuldig), in de *Relation* 'insolentibus' (ongewoon). In regel 16 zijn de woorden 'vel suo in coetu' vervangen door 'virgines inter', in regel 37 is de volgorde van 'volens libens' omgewisseld.

zaken en reizen die ik moest maken in het na-seizoen moet ik als verontschuldigen aanvoeren jegens die vrienden, die menen reden te hebben zich te beklagen over mijn stilzigen, zoals de heren van ⁵Causans, ⁶Beaufain, ⁷Alençon, Vauroze, Julien en anderen. Wanneer u hen spreekt, vraag ik u hen te verzekeren van mijn volstreekte wens hen naar mijn vermogen van dienst te zijn en dat ik hun daarvan de resultaten zal laten zien waar ik in staat ben bevonden om hun belangen te behartigen. Ik zeg van harte hetzelfde tegen de goedgunstige ⁸lezer, van wie ik zonder terughoudendheid ben,

mijnheer,

de nederige en toegedane dienaar,
[enz.]

U zou mij verplichten als u de ⁹heer van Beaufain, zou willen berichten, dat ik een ¹⁰bedankbrief uit Montfleuri heb ontvangen, geschreven door mevrouw de Gessan, waarop in het geheel geen antwoord mogelijk zal zijn, tenzij hij de moeite neemt mij te helpen, zoals ik hem verzoek, aangezien hij weet dat ik niet in staat ben haars gelijke te zijn in zoveel welbespraaktheid en fijnzinnigheid. Uw laatste ¹¹brief dateerde van de 5de van deze maand.

5. laude de Vincens, heer van Causans.

6. Pierre de Béranger, heer van Beaufin.

7. Gédéon de Bergier, heer van Alençon.

8. Chambrun.

9. Pierre de Béranger.

10. Voor de *Pathodia*: zie Mme de Gessan aan Huygens, eind 1666 (verloren) en Huygens aan Béranger, 14 oktober 1666 (6584).

11. Chambrun aan Huygens, 5 januari 1667 (verloren).

SIBYLLA VAN WÜRTTEMBERG (HÉRICOURT)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
25 JUNI | [5 JULI] 1667
6607

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens aan Froberger van 9 juni 1667.

Samenvatting: Sibylla van Württemberg brengt Huygens verslag uit van Frobergers onverwachte dood en van de begrafenisceremonie.

Door Huygens ontvangen te Breda op 23 juli 1667 en beantwoord op 29 augustus 1667 (**6610**).

Datering: De datering van de brief, 25 juni 1667, is kennelijk Oude Stijl, dat wil zeggen 5 juli Nieuwe Stijl, aangezien dit een dinsdag was, zoals Sibylla aangaf.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Bibl. Publ. Lat. 885: brief (dubbelvel, 17x25cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Schebek 1874, pp. 17-20: volledig.

— Jonckbloet 1882, [Froberger] nr. 1, pp. CC-CCII: volledig (naar het origineel, door Schebek ter beschikking gesteld aan Jonckbloet).

— Worp 6, nr. 6607, p. 210: samenvatting.

— Rasch 1992b, nr. 2, pp. 235-238.

— Rasch 2007, nr. 6607, pp. 1059-1064: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Johann Nicolaus Binninger; Ferdinand III; Johann Jacob Froberger; George van Württemberg Montbéliard; Sibylla van Württemberg.

Plaatsen: Bavilliers; Breda.

Glossarium: harmonia (muziekstuk); Organist (organist); Music (muziek).

Transcriptie

¹Monsieur,

Ich habe mich allezeit erfrewet in tapfern *Ingeniis* und qualificirten Personen, in Sonderheit welche Liebhaber der edlen Music sein, under welche Zal ich vornemlichen den Hern auch setze, weil er seine Zeit hirin wol zuzubringen weis, und auch schöne *Harmonias* an den Tag gibt, wie ich von meinem Lehrmeister und auch aus disem letsten Schreiben vom 9ten Juni vernomen. Deshalben ich Ursach habe umb Verzeiung zu bitten, weil ich selben geffnet, dan ich mir die Gedancken gemacht meinen Grus oder Angedencken darin zu finden. Deswegen ich mich dan gar sehr bedanken thue, und wüntsche solcher noch besser meritirt zu sein.

Allein verbleibe ich leider, Gott erbarm's, nur eine geringe hinderlassene Scholarin meines lieben, ehrlichen, getrewen und fleissigen Lehrmeisters, seligen Herren Joh. Jacob Froberger, Keyserlichen Mayestäts Kamer Organist, welcher heut 7 Wochen Abents nach 5 Uhr under werendem seinem Vesper Gebet von dem lieben Gott mit einem starcken Schlagflus angegriffen worden, nuhr noch etlich Mal starck Athem geholt und hernach ohne Bewegung einiges Glids | b | so sanft und, wie ich zu dem lieben Gott hoffe, selig verschiden, dan er noch die Gnad von Gott gehabt das er nidergekniert laut gesagt: 'Jesus, Jesus, sei mir gnädig,' und so mit zurückgeschlagen Verstand, Und alles hin. Lifen alle zu was im Schlos war. Kont aber Niemand helfen. Ware selbst auch darbey. Nuhn der liebe Gott erwecke ihn mit Freuden, und gebe das wir einander im himlischen und engelischen Musenchor wider antreffen megen.

Hat mir noch den Tag vor seim Endt ein Goldstück gebracht, welches er verpitschirt, und drauf geschriben, das man es nach seim Todt dem Pharher lifern solle, wo er ihm ein Grab erwehlet, und mich gebetten solches ja fleisig zu iberlifern, und ihne zu Bavilliers in die Kirch begraben lassen; auch dorten den Armen in die Kirch geherig ein Almusen zu geben, und meinen geringen Bedinten im Schlos und wo er logirt gewesen, auch einem jeden was verordnet, und mich drum gebetten. Und weil ich ihme versprochen und leider der Fal sich so begeben, bin ich ihm in allem nachkomen, und begere auch darbey zu verbleiben, und habe vor billich gehalten,

1. Ontvangstnotitie Huygens: 'R̄ 23 Julii, Bredæ.' Rechts latere notitie: 'Syp. Mss. Nr. 431.' Syp. = Sypestein.

weil er in der Fremde, und keinen Menschen hat, so ihm angehet, | c | und auch nur meintwegen allein da ist, mich zu informiren, und bis in sein Endt mein getrewer und fleissiger Lehrmeister gewesen.

Schon manchen weiten Weg zu Lieb gethan, und ihm keine Mühe dauern lassen, ob er schon nit viel Gewin bey mir hate, sich viel mehr gedulden muste, und wenig Lust ist, einer solchen Person under solchen Leuten, oder Ort zu sein, wo man nichts weis von ein sen Virtuou, auser das ich Lust darzu hate, und selbige alzeit vor eine meiner grössten Ergötzlichkeit gehalten, und herzlich gern mich noch weiters hette megen underweisen lassen und die Sach besser verstehen lernen. Aber leider nuhn gegangen; das nicht zu endern.

Ihme zu schuldigen Danck eine ehrliche Leichbegengnus anzustellen, so guett es da hat sein kennen, welche gescheen ♀ den 10 May. Waren auch auf meins Herren Schwagern Erlaubnus von seinem vornemsten Bedienten und andere noch seine guette Freundt von Montbelliard, da dan ihn die Leut wegen seins guetten Humors gelibet haben, ob sie eben seine Kunst nit verstanden. *Adversarii* bleiben aber auch nit aus, und meinen, | d | es seie der Sachen zu viel getan, und nit recht, weil er nit mehr unser Relligion gewesen, und was noch mehr allerley so Reden oder Judicien sein mag. Doch reuet es mich nit, ich höre gleich was ich wolle dan seine rare Virtuou und Herz, bei dem er in Dinsten gewesen meritiren noch wol eine ehrliche Beglaitung zur letze, ohne was ich noch vor mein Pershon wie vorgedacht Guettes von ihme empfangen habe.

So ist er ja doch auch noch Christ und guttes Lebens gewesen. Ist mir gewis sauer gnug ankomen, und bin kein lachender Erb. Mechte mir noch als Herz und Augen ibergehen, wan ich bedencke was mir mit ihme abgestorben weis. Es wird dem Hern *Chevalier* auch Leid sein, dan er auch einen guetten Freundt ahn ihme gehabt, und so viel ich aus deselben Schreiben ²vernomen, ist er auch von dem Hern in Ehren und Wehrt gehalten worden. Deswegen ich mich dan understanden dises Schreiben an Ihne abgehen zu lassen, und ausfirlich zu berichten seinen Abscheid aus diser Welt. Hoffe und bitte mir es ja nit in Unguttem aufzunemen, weil ich eben auch ein Liebhaberin der edlen Music, und den Hern *Chevalier* wie Patron derselben halte, und ihme dessen jederzeit wol affectionirt verbleibe,

Sibylla, ³H Z W.

Héricourt, ♂, den 25 Juni 1667.

Vertaling

Geachte heer,

Ik heb altijd graag omgegaan met ¹ontwikkelde mensen en bekwame personen, zeker muzikliefhebbers, waartoe ik vooral ook u mag rekenen, omdat u er veel tijd aan besteedt en schone ²stukken componeert, zoals ik van mijn ⁴leraar en uit uw laatste brief aan hem, van 9 juni, heb vernomen. Vergeeft u mij dat ik uw brief geopend heb, maar ik heb dat gedaan in de verwachting dat ik daarin dingen zou vinden die mij zouden aangaan. Ik dank u zeer, en zou willen dat ik daarvoor beter toegerust zou zijn.

Alleen ben ik helaas slechts, God hebbe medelijden, een eenvoudige achtergebleven leerlinge van mijn geliefde, roemrijke, trouwe en hardwerkende leermeester, wijlen Johann Jacob Froberger, kamer-organist van de ⁵keizer, die ⁶zeven weken geleden om vijf uur 's namiddags tijdens het vespergebed is overleden, door onze goede God met een ernstige beroerte getroffen, waarna hij nog slechts enkele malen heftig adem haalde en daarna rustig stierf, roerloos, en gelovend in de Heer, nadat hij Gods genade had ontvangen en neergeknield had gezegd: 'Jezus, Jezus, wees mij genadig,' waarna hij buiten bewustzijn raakte en vervolgens stierf. Iedereen in het kasteel kwam aangerend, maar niemand kon nog helpen; ik was er ook bij. Alleen de Heer kan hem weer opwekken, en Hij geve dat wij worden verenigd in het hemelse engelen- en muzenkoor.

2. <vernomen>.

3. Herzogin zu Württemberg.

4. Johann Jacob Froberger.

5. Ferdinand III.

6. 6/16 mei 1667.

De dag ervoor had ⁷hij mij een gouden munt gebracht met het verzoek die na zijn dood aan de pastoor te geven voor een graf dat hij wilde hebben in de kerk van ⁸Bavilliers, en tevens vroeg hij de armen van de kerk en de bedienden op het kasteel waar hij verbleef aalmoezen te geven. En omdat ik hem dat heb beloofd, heb ik gedaan wat hij vroeg en dat wil ik altijd blijven doen, ook al omdat hij niet in zijn eigen land was en zonder iemand om voor hem te zorgen; hij was alleen hier vanwege mij, om mij les te geven. En tot het einde toe is hij mijn trouwe, hardwerkende leermeester geweest.

Hij is om mijnentwille een lange weg gegaan, en hem was geen moeite te veel, hoewel hij niet veel verdiende en veel geduld moest hebben. Het is niet leuk voor zo'n man om ergens te zijn waar niemand oog heeft voor zijn vermogens. Alleen ik wilde hem hier houden, en zijn aanwezigheid was hier mijn grootste genoegen. Ik zou willen dat hij mij nog meer geleerd had, zodat ik sommige dingen beter zou begrijpen. Maar hij is helaas overleden; daaraan valt niets te veranderen.

Dankbaar heb ik voor een eervolle begrafenis gezorgd, op vrijdag 10 mei, die zo goed was als maar mogelijk is. Met toestemming van mijn ⁹zwager waren vele van diens dienaren aanwezig, alsmede een goede ¹⁰vriend uit Montbéliard; deze lieden hielden van zijn goede humeur, maar begrepen overigens niets van zijn kunst. Maar er waren ook ¹¹tegenstanders die zeiden dat er teveel aandacht aan werd besteed, en ook ten onrechte, omdat hij niet ¹¹onze godsdienst aanhing, en om nog allerlei andere redenen. Hoe het ook zij, ik heb er geen spijt van, omdat het paste bij iemand met zo'n bijzondere geest en gevoel, en hij voor alles wat hij gedaan heeft het verdiende zo de laatste eer bewezen te krijgen, waarbij ik al het goede dat hij mij heeft geboden nog buiten beschouwing heb gelaten.

In die zin was hij dus een Christen en een goed mens. Het was zeer moeilijk voor mij; ik ben geen opgetogen erfgename. Mijn hart en mijn ogen willen nog steeds in tranen uitbarsten, wanneer ik me realiseer wat ik met hem verloren heb. Ook u zult hem betreuren, omdat hij een goede vriend van u was, en hij stond, voorzover ik uit uw brief kan opmaken, bij u hoog in aanzien. Om die reden heb ik dan ook deze brief geschreven en u over zijn afscheid van deze wereld uitvoerig willen informeren. Ik hoop dat u het niet verkeerd zult opvatten, en verzoek u dat niet te doen, omdat ik een liefhebster ben van de edele muziek, en denk dat u dat ook bent, en ik blijf daarom eeuwig, van harte,

Sibylla hertogin van Württemberg.

Héricourt, dinsdag 25 juni 1667 [Oude Stijl; 5 juli 1667 Nieuwe Stijl.]

7. Froberger.

8. Bavilliers lag buiten de lutheraanse enclave Montbéliard, iets naar het noorden vlak bij Belfort, in de zogenaamde Sundgau, sinds 1638 Frans en dus katholiek gebied.

9. George van Württemberg Montbéliard

10. Johann Nicolaus Binninger.

11. Het lutheranisme.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN SIBYLLA VAN WÜRTEMBERG (HÉRICOURT)
29 AUGUSTUS 1667
6610

Antwoord op Sibylla's brief van 5 juli 1667 (**6607**).

Samenvatting: Huygens betuigt zijn medeleven met Sybilla naar aanleiding van het overlijden van Froberger.

Hij vraagt, mede namens Anna Bergerotti, of Sibylla hem nog onbekende stukken van Froberger kan sturen.

Beantwoord door Sibylla op 2 november 1667 (**6629A**).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 43-44: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 54, p. 44: onvolledig (<la perte ... précieux ami>; <Si à ceste ... habitacle?>; <V.A. au moins ... qui les touchoit>; <Il me reste ... supplication à la mienne.>)

— Worp 6, nr. 6610, p. 211: onvolledig (<toute la circonstance et si chrestienne.>), rest samengevat.

— Rasch 1992b, nr. 3, pp. 238-240: volledig, met Engelse vertaling.

— Rasch 2007, nr. 6610, pp. 1064-1067: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Anna Bergerotti; Johann Jacob Froberger; Lodewijk XIV.

Plaats: Rome.

Glossarium: composition (muziekstuk); musique (muziek); pièce (muziekstuk).

Transcriptie

À Madame la Princesse-Douarière de Montbéliard, Duchesse de Wirtemberg, à Héricourt.

29 Aoust 1667.

Madame,

Je me fusse bien gardé de demeurer en faute jusqu'à présent de faire response à la très-obligéante lettre que Vostre Altesse a eu la bonté de m'escire, si premièrement sa tardive adresse, qui a été de plus d'un mois, et puis ma longue absence hors d'icy ne m'eussent empesché l'honneur de la recevoir à temps. Je pourrois dire avec vérité, Madame, que le sujet mesme seroit capable de m'estourdir, et de me rendre inhabile à tesmoigner mes regrets. Mais le debvoir m'oblige à vaincre ceste foiblesse à l'endroit de Vostre Altesse, qui a daigné prendre la peine de m'informer en détail de toute la circonstance du malheur qui nous est arrivé dans la perte de ce grand homme, nostre digne et précieux ami. Il faut avouer, Madame, que jamais nouvelle ne m'a plus touché, et en suite que je n'ay jamais ouy parler d'un dernier office mieux employé que celui que Vostre Altesse me dit avoir rendu à ce pauvre défunct. Il faut bien se mocquer de ces impertinents qui osent censurer une action si honorable et si chrestienne. Tous les hommes d'honneur, Madame, vous en loueront, car que ne meritoit pas un personnage si vertueux que celui que vous avez enterré? Si à ceste grande probité qui le rendoit aymable à un chascun, nous ajoustons le mérite de son rare esprit et de ceste merveilleuse science, à laquelle il n'en reste plus guère de comparable au monde, comment pouvoit on faire trop d'honneur au corps, qui en avoit esté le digne habitacle?

J'espère, Madame, que vous n'attendez pas que je m'avance à vous consoler sur ce funeste accident. C'est moy-mesme | 44 | qui ay besoin là-dessus du secours de Vostre Altesse, qui au moins est demeurée héritière, à peu près universelle, de toute la maistrise du défunct, comme souvent il m'a déclaré que qui n'auroit veu Vostre Altesse jouer ses pièces, n'auroit sceu discerner si c'estoit elle ou luy-mesme qui les touchoit. Ce seroit la chose du monde que je désirerois le plus d'entendre; mais à mon grand regret, c'est celle du monde où je voye le moins d'apparence.

Il me reste de vous supplier très-humblement, Madame, si vous possédez de ces excellentes compositions que nous n'ayons pas veues, qu'en faveur des vertueux de pardeçà qui estiment au prix d'or tout ce qui est parti de ceste illustre main, il vous plaise ne nous en envier pas la communication. Si des copiistes manquent

pardelà, nous en avons prou icy, et je respondray de la très-fidèle restitution des originaux, que je m'asseure que Vostre Altesse chérit comme elle doit.

L'illustre signora Anna, Romaine, qui est au Roy Très-chrestien et a mieux entendu et plus gousté le profond sçavoir de feu Monsieur Froberger que personne, joint icy sa supplication à la miene, et j'ose me promettre que Vostre Altesse, demeurant persuadée, comme je le souhaite, de ce que ses faveurs seront bien employées, ne voudra pas les refuser non plus à elle qu'à moy, qui ne cesseray de cultiver soigneusement l'amitié dont Vostre Altesse a la bonté de m'honorer au moyen de nostre inclination commune à la chère musique, ni de faire paroistre par mes services et respects très-humbles en toutes occasions de mon pouvoir à combien je repute la grace d'estre creu, etc.

Vertaling

Aan mevrouw de prinses-douarière van Montbéliard, hertogin van Württemberg, te Héricourt.

29 augustus 1667.

Mevrouw,

Ik zou mij ervoor hebben gehoed zolang in gebreke te blijven met het beantwoorden van uw vriendelijke brief, indien niet eerst de meer dan een maand vertraagde bezorging en vervolgens mijn lange afwezigheid van hier mij hadden ¹verhinderd uw brief op tijd te ontvangen. Ik verzeker u, mevrouw, dat alleen al de inhoud ervan in staat is mij zodanig van mijn stuk te brengen dat ik mijn medeleven niet meer kan betuigen. Maar mijn plicht dwingt me deze zwakheid te overwinnen, omwille van u, die de moeite heeft willen nemen mij uitgebreid in te lichten over de omstandigheden van het ongeluk dat ons is overkomen met het verscheiden van deze grote ²man, onze waardige en dierbare vriend. Ik moet u bekennen, mevrouw, dat nog nooit een bericht mij zo heeft geraakt, en ook dat ik nimmer heb horen spreken over een laatste eer die beter op zijn plaats was dan die welke u, naar u zegt, aan deze arme overledene hebt bewezen. Om de onbeschaamde lieden die het wagen een dergelijke eerzame en christelijke handelwijze te bekritisieren moet ik lachen. Alle mensen van eer, mevrouw, zullen u loven voor wat u hebt gedaan, want wat zou een zo deugdzaam iemand als degene die u ten grave hebt gedragen niet verdienen? En wanneer we bij de grote rechtschapenheid, die hem bij iedereen geliefd maakte, nog eens de verdienste voegen van zijn bijzondere geest en die geweldige kunde, die in deze wereld nauwelijks wordt geëvenaard, hoe zou men dan teveel eer kunnen bewijzen aan het lichaam dat die geest en kunst tot waardig verblijf had gediend?

Ik hoop, mevrouw, dat u niet verwacht dat ik mijzelf als uw trooster bij dit tragische voorval naar voren schuif. Ikzelf ben het, die de bijstand zoekt van u, die tenminste nog nagenoeg de universele erfgename bent van de nalatenschap van de meester, aangezien hij me vaak heeft verteld dat degene die u zijn stukken zou horen spelen, niet zou kunnen onderscheiden of u of hijzelf ze vertolkte. Dat te horen is wat ik het allerliefst zou willen, maar, zeer tot mijn spijt, is het tegelijk het alleronwaarschijnlijkste.

Dan rest mij slechts, mevrouw, u nederig te verzoeken of u, als u fraaie ³composities in uw bezit hebt, die wij nog niet kennen, zo goed zoudt willen zijn om omwille van de deugdzaam lieden alhier die alles van zijn hand als van goud beschouwen, ons die niet te onthouden. Wanneer u de benodigde kopiïsten ontbreken: wij hebben er hier voldoende, en ik verzeker u dat de originelen, die u zeker zult koesteren zoals het behoort, trouw zullen worden teruggestuurd.

De beroemde Anna [Bergerotti] uit Rome, die momenteel bij de ⁴koning van Frankrijk verblijft, en die de diepgaande kunst van wijlen de heer Froberger beter dan wie dan ook heeft begrepen en aangevoeld, voegt

1. Het argument gaat niet op omdat Sibylla's brief naar Breda was doorgestuurd, waar Huygens die op 23 juli in ontvangst nam, minder dan drie weken na de verzending uit Héricourt. Vanaf 2 augustus was Huygens weer in Den Haag. Het is niet duidelijk waarom hij nog vier weken wachtte alvorens de brief te beantwoorden.

2. Johann Jacob Froberger.

3. Van Froberger.

4. Lodewijk XIV.

haar smeekbede bij de mijne, en ik waag het te geloven dat u, in de vaste overtuiging, zoals ik wens, dat wat ons wordt vergund goed terecht zal komen, ons deze gunsten niet zult weigeren, haar evenmin als mij, die de vriendschap waarmee u mij, door onze gemeenschappelijke voorliefde voor de dierbare muziek, vereert, altijd zorgvuldig zal blijven onderhouden. En vergunt u mij ook dat ik door mijn diensten en zeer nederige eerbetuigingen naar vermogen probeer te tonen hoezeer ik prijs stel op de gunst gezien te worden als, enzovoorts.

SIBYLLA VAN WÜRTTEMBERG (HÉRICOURT)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
23 OKTOBER | 2 NOVEMBER 1667
6629A

Antwoord op Huygens' brief van 29 augustus 1667 (**6610**).

Samenvatting: Sibylla vertelt hoezeer ze Froberger nog dagelijks mist. Hij had haar op het hart gedrukt geen composities van hem vrij te geven. Maar op voorwaarde dat hij ze voor zichzelf houdt, kan Huygens wel wat stukken krijgen. Sibylle zou graag eens bij Huygens op bezoek gaan om met hem over Frobergers kunst te praten.

Door Huygens ontvangen op 18 november 1667 en Huygens beantwoord op 4 augustus 1668 (**6673**).

Datering: De datering van de brief zelf, 23 oktober 1667, is nagenoeg zeker Oude Stijl.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Bibl. Publ. Lat. 885, map Woelter // Zuylen-Varia, omslag Sibylla van Württemberg aan Huygens, nr. 2: brief (dubbelvel, 16x21cm, abcd | -, oorspronkelijk met adresvel; autograaf).

Vroegere uitgaven: Schebek 1874, pp. 21-23: volledig (spelling gemoderniseerd).

— Jonckbloet 1882, [Froberger] nr. 2, pp. CCIII-CCIV: volledig (naar het origineel, door Schebek ter beschikking gesteld aan Jonckbloet).

— Worp 6, nr. 6626, p. 216: onvolledig (<Seine edle Compositiones ... nichts zu geben.>), rest samengevat.

— Rasch 1992, nr. 4, pp. 240-242: volledig, met Engelse vertaling.

— Rasch 2007, nr. 6629A, pp. 1067-1071: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Anna Bergerotti; Catarina Bergerotti; Girolamo Frescobaldi; Johann Jacob Froberger; Caspar Grieffgens.

Plaats: Keulen.

Titels: 'Memento mori Froberger' (Froberger); *Libro primo* (Froberger); *Libro secondo* (Froberger).

Glossarium: compositio (muziekstuk); Music (muziek); Music liebhabende (amateurmusicus); Nott (noot); Organist (organist); Sache (muziekstuk); schlagen (spelen); Stück (muziekstuk).

Transcriptie

¹À Monsieur

Monsieur Huygens, Chevalier, Seigneur de Zuylichem, Zelheim, Monnicheland, Premier Conseiller de Monsieur le Prince d'Orange,

à La Haye.

²Monsieur,

Von desselben Schreiben, welches mir sehr angenehm, habe ich vernomen, wie hoch er mit mir beklaget den Verlust meines lieben und aller ehrenwertesten Lehrmeisters seligen Todt, welchen ich noch däglich hertzlich betraure, wan ich bedencke was Kunst und Geschicklichkeit mit ihme abgestorben, und seiner weitem Unterrichtung, welches mein grösste Ergetzlichkeit gewesen, ich nit mehr geniessen kan, und mir seiter schon so viel Sachen under Gesicht und Handen komen, das ich seines herlichen sinreichen Geistes und getrewer Lernung wol von Nöten hete, und weitem Berichts bederfte, und gegen ihme nuhr wie ein unmündiges Künd oder Conterfait gegen dem lebendigen Original zu rechnen.

1. Het adres wordt weergegeven door Schebeck 1874, p. 21, en Jonckbloet 1882, p. CCIII, maar ontbreekt thans.

2. Ontvangstnotitie: 'R 18 Novembris 1667.'

Seine edle *Compositiones* habe ich so lieb und wehrt, das ich sie so lang ich lebe nit kan oder begehre aus Handen zu lassen. Dan ich's ihme auch so oft und viel | b | auf seinen Begeren versprochen niemanden nichts zu geben, oder wan ich ja jemanden was geben wolte, mechte ich von den 2 ersten *Operibus* was zukomen lassen. Das andere solte ich vor mich behalten. Weis zwar wol das er den Herrn *Chevallier* hertzlich geliebet und nit gerne was versaget hat. Also wil ich auch noch gerne was von seinen Compositionen abcopiren, und ihme zukomen lassen, wan ich nuhr wiste was er schon von seinen Sachen bey Handen hette oder nit, aber doch mit diser Condition das man sie nit lisse gemein werden. Dan er mir offt gesagt das vil van seiner Composition vor ihre Composition ausgeben, und doch nit wisten mit umbzugehen, sondern selbige nuhr verderben. Und also nit mege das seine Sachen under andere Leut Hände komen täten. Wolte ihme also nit gern underm Boden noch was zu Leidt thun, weil er mir bis in | c | sein Endt mein getrewer Lehrmeister verbliben. Habe ihm noch zur Gedächtnus lassen einen Grabstein machen, ist nicht ohnfein.

Wolte Gott, ich were so glickselig einmal bey dem Hern *Chevalier* zu sein, dan ich niemands umb oder bey mir habe, so dise edle Kunst verstehet. Wolte gern das 'Memento mori Froberger' bey ihme schlagen, so guet mir müglich were. Der Organist zu Cöllen, Caspar Grieffgens, schlägt selbiges Stück auch, und hat es von seiner Handt gelernt, Grif vor Grif. Ist schwer aus den Notten zu finden. Habe es mit sonderlichem Fleis darum betracht, wiewol es deutlich geschriben. Und bleibe auch des Hern Grieffgens seiner Meinung, das wer die Sachen nit von ihme Hern Froberger seliger gelernt, unmüglich mit rechter Discretion zuschlagen, wie er sie geschlagen hat. Der liebe Gott gebe das wir alle Music liebhabende uns bey ihme im himlischen Musenchor ergötzen megen, Amen.

Zu disem Ende ich dan den | d | Hern *Chevalier* bestermassen befehlen thue dem lieben Gott als Geber und Erhalter aller guetten Gaben Verstandts, Weisheit, Kunst und Geschiglichkeit. Das er noch viel Jar und Zeit mechte in allem Wolstand und ruwiger Leibesgesundtheit sein Leben zubringen, und derenmall eins alles Leidts ergetzet werden. Verbleibe also hirmit dem Hern *Chevalier* alle Ehr und Gefallen zu erweisen wol geneigt,

Sibylla, ³H Z W W.

Héricourt, den 23. *Octobris* 1667.

Signora Anna Bergeroti ist mir wegen ihrer Virtou wol bekant, wie auch ihre Schwester Catarina, von welcher Hand ich des Hern Frescobaldi seliger Conterfeict in meinem *Museo* habe. So ich dem Hern *Chevalier* was zuschiken werde, darf er es selbiger wol communiciren, aber mit voriger Condition.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, Zeelhem en Monnikenland, raad van de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Uit uw brief, die ik zeer op prijs stelde, heb ik vernomen hoezeer u met mij bent getroffen door het verlies dat de dood van mijn eerbiedwaardige ⁴meester heeft veroorzaakt. Dagelijks ben ik er nog intens verdrietig over, wanneer ik bedenk welk een kunst en vaardigheid met hem gestorven zijn, en me realiseer dat ik zijn lessen, die altijd mijn grootste genoegen zijn geweest, niet meer kan volgen. Sindsdien heb ik al vele stukken onder ogen en onder handen gehad, waarbij ik zijn geestrijke aanwijzingen en toegewijd onderwijs node heb gemist.

3. Herzogin zur Württemberg.

4 Johann Jacob Froberger.

Vergeleken bij hem ben ik maar een onmondig kind, en slechts als een kopie van het levende origineel te beschouwen.

Zijn voorname ⁴composities⁴ betekenen zoveel voor mij en zozeer houd ik ervan, dat ik ze niet kan en ook niet wil afstaan. Bovendien heb ik hem op zijn verzoek meermalen beloofd dat ik niemand iets zou geven, en als ik iemand iets zou willen geven, dan mocht ik alleen uit de eerste twee ⁵boeken⁵ iets toesturen. Het overige moest ik onder eigen hoede houden. Ik weet natuurlijk wel dat hij zeer op u gesteld was, en u niet graag iets zou hebben geweigerd. Ik zal dus graag nog wat van zijn composities laten kopiëren en naar u toesturen, wanneer ik maar wist over welke stukken u al beschikt. Echter onder de voorwaarde dat u ze niet openbaar maakt, want ⁶hij zei altijd tegen mij dat velen deden alsof zijn composities van henzelf waren, en er niet mee wisten om te gaan, en de stukken in kwestie dan volkomen bedierven. Hierom gaf hij niet graag zijn stukken in vreemde handen, en ik zou hem niet graag na zijn dood nog verdriet doen, omdat hij tot het laatste toe mijn trouwe leermeester is gebleven. Ik heb tot zijn gedachtenis voor hem een fraaie grafsteen laten maken.

Als God het toestaat, zou ik u graag eens ontmoeten, want ik heb hier niemand in mijn omgeving die iets van deze kunst begrijpt. Graag zou ik u eens, zo goed als ik kan, het ⁷‘Memento mori Froberger’⁷ voorspelen. Caspar Grieffgens, organist in Keulen, speelt dit stuk ook, en heeft het noot voor noot van ⁸hem geleerd. Het is moeilijk het uit de noten te leren, en ik heb er daarom bijzondere aandacht aan besteed, hoewel het wel duidelijk geschreven is. Met de heer Grieffgens ben ik van mening dat wie de stukken niet van wijlen de heer Froberger zelf heeft geleerd, ze onmogelijk op de juiste manier kan spelen, zoals hij dat placht te doen. De goede God geve dat wij allen, muzikliefhebbers, ons met hem zullen mogen verheugen in het hemels muzenkoor. Amen.

Tenslotte beveel ik u van harte aan bij Onze Lieve Heer, die al het goede heeft gegeven en behouden, zoals verstand, wijsheid, kunst en vakmanschap, en wens u nog vele jaren welstand en gezondheid in uw verdere leven, en dat eens al het lijden goed gemaakt zal worden. Ik verblijf dus, terwijl ik u alle eer en toewijding breng,

Sibylla hertogin van Württemberg.

Héricourt, ⁹23 oktober 1667.

Anna Bergerotti is mij om haar kunst wel bekend, evenals haar zuster Catarina, van wier hand ik een ¹⁰portret van wijlen de heer [Girolamo] Frescobaldi in mijn collectie heb. Wanneer ik u dus wat toestuur mag u het wel met ¹¹haar delen, maar onder de voornoemde voorwaarde.

5. Frobergers *Libro primo* en *Libro secondo*.

6. Froberger.

7. Het gaat hier om de Allemande in D groot uit “Suite XX” met de titel ‘Allemande faite sur ma mort future, laquelle se joue lentement avec discretion’. Eén van de bronnen geeft aan het einde de toevoeging ‘Memento Mori Froberger’. De Allemande is uitgegeven in: Johann Jacob Froberger, *Suiten für Klavier* [editie Guido Adler] (Wenen 1899 = Froberger Klavierwerke II = Denkmäler der Tonkunst in Österreich Jahrgang VI/2, Band 13), p. 57; *Oeuvres complètes pour le clavecin, Tome 2: Suites et pièces diverses*, édition par Howard Schott (Parijs 1992), pp. 110-111; en *Clavier- und Orgelwerke abschriftlicher Überlieferung: Partiten und Partitensätze, Teil 1*, herausgegeben von Siegbert Rampe (Kassel 2002 = Neue Ausgabe Sämtlicher Werke III), pp. 81-82.

8. Froberger.

9. Oude Stijl = 2 november 1667 Nieuwe Stijl.

10. Vermoedelijk gaat het om een kopie naar het door Christianus Sas naar een tekening van Jean Saillant gegraveerde portret dat is opgenomen in *Il secondo libro di toccate* (Rome 1627). Deze voorstelling is weer gebaseerd op een tekening met zwart krijt van Claude Melland (Parijs, École des Beaux-Arts). Mellands tekening was ook de basis voor een eigen gravure en van een anoniem schilderij in Schloss Ambras in Innsbruck.

11. Anna Bergerotti.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN SEBASTIEN CHIÈZE [ORANGE]
22 DECEMBER 1667
6637

Samenvatting: Huygens licht Chièze met spoed in over de besluitvorming ten aanzien van de verplaatste bank in de kerk van Orange, en adviseert hem de oude situatie te herstellen, nog voordat hij daartoe zal worden gedwongen.

Huygens schreef opnieuw op 12 januari 1668 (6647).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 184: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6637, p. 220: samenvatting.

Namen: Alexandre Fabri; Lodewijk XIV.

Transcriptie

Au Sieur Chièze.

22 Décembre 1667.

Monsieur,

Leurs Altesses se trouvent pressées par tant d'instances de Monsieur l'Evesque d'Orange, secondé par des recommandations sérieuses de quelques Ministres du Roy Très-chrestien, au sujet du banc que vous avez fait couvrir dans vostre église cathédrale, qu'en fin, ayant appris que c'est une nouveauté, non pratiquée par le passé, elles ont résolu d'ordonner que ledit banc soit remis en son ancien estat. C'est de quoy je me haste de vous advertir, croyant que vous jugerez avec moy qu'il vaudra mieux que vous le fassiez comme de vostre mouvement, que de veoir arriver les ordres qui vous y obligeront. Servez-vous de l'advis selon vostre prudence, *e stato sano*.

Vertaling

Aan de heer Chièze.

22 december 1667.

Mijnheer,

Hunne ¹Hoogheden voelen zich in het nauw gedreven door zovele dringende ²verzoeken van mijnheer de ³bisschop van Orange, die worden begeleid door krachtige ⁴aanbevelingen van enkele ministers van de allerchristelijke ⁵koning, met betrekking tot de bank die u in uw kathedrale kerk heeft laten afdekken, zodat ze uiteindelijk, nu ze erachter zijn gekomen dat het hier om iets nieuws gaat, dat in het verleden nog nooit is voorgekomen, hebben besloten opdracht te geven de desbetreffende bank terug te brengen in zijn oude toestand. Het is hierover dat ik u in grote haast bericht, in de veronderstelling dat u met mij van mening zult

1. Amalia van Solms en Willem III.

2. Fabri aan Amalia van Solms, herfst 1667 (verloren)? Zie Huygens aan Fabri, 27 oktober 1667 (Worp 6, nr. 6629, p. 216).

3. Alexandre Fabri.

4. Lionne aan Amalia van Solms, herfst 1667 (verloren)? Zie Huygens aan Fabri, 27 oktober 1667 (Worp 6, nr. 6629, p. 216). Lionne schreef ook aan Huygens (begin december 1667? verloren?), waarop Huygens op 22 december 1667 uitvoerig antwoordde (Worp 6, nr. 6635, pp. 218-220).

5. Lodewijk XIV.

zijn dat het beter is wanneer u dat als het ware eigener beweging zou doen, dan te wachten op de bevelen die u ertoe zullen verplichten. Bedien u van deze raad naar uw eigen goed inzicht, ^Len blijf gezond.^J
